

HISTORIKER MED NYTT MATERIALE OM HEMMELIGE GRUPPER I NORGE:

Sabotasje planlagt fra Kreml

En sabotasjeorganisasjon styrt fra Moskva ble bygget opp i Norge fra 1948. Organisasjonen skulle brukes i krig.

OLAV TRYGGVE STORVIK

Sabotasjeorganisasjonen, et slags kommunistisk «Stay behind»-nett i Norge, ble forsøkt bygget opp ved hjelp av Asbjørn Sunde, leder av Osvald-gruppen under krigen.

Fra 1948 forsøker Sunde å opprette sabotasjegrupper i på Østlandet som på ordre fra Moskva skulle tre i virksomhet i tilfelle krig. Gruppene skulle utføre sabotasje mot amerikanske militære installasjoner, våpen- og

ammunisjonslagre.

Det er en av konklusjonene i Lars Borgersruds doktoravhandling i historie. Han forsvarer avhandlingen i en disputas ved Universitetet i Oslo 9. desember.

Til Aftenposten opplyser Borgersrud at han har arbeidet med stoffet i ti år, og har gått gjennom ukjent stoff i hittil utilgjengelige arkiver i Norge, Russland, Tyskland og Sverige. I Norge har han bl. a. hatt tilgang til deler av Overvåkingspolitets arkiv.

Gradert

To kapitler i den offentlig tilgjengelige del av avhandlingen er tatt ut og deponert hos politiet, og kan bare kontrolleres av personer som er sikkerhetsklarert. Ifølge Borgersrud, har de to kapitler ingen betydning for

avhandlingens konklusjoner.

Doktoravhandlingen dreier seg om «Wollweber-organisasjonen i Norge», fra den ble organisert før krigen og til den gikk i oppløsning. Ernst Wollweber (1898-1967) var medlem av det tyske kommunistparti, men gikk i Moskvas tjeneste, og bygget i 1930-årene opp et nettverk av sabotasjegrupper over hele Europa rettet mot skipsfarten. En betydelig gruppe ble etablert i Norge. Etter 1945 ble Wollweber igjen overført til det tyske kommunistparti og deltok i oppbyggingen av den øst-tyske staten. Fra 1953-1957 ledet han DDRs statssikkerhetstjeneste inntil han ble fjernet av Walter Ulbricht i et internt partioppgjør.

Fra 9. april 1940 til Hitler besluttet å angripe Sovjetunionen lå Wollwebers organ-

isasjon i Norge i dvale. Men fra 1942 er den blitt karakterisert som en av de betydeligste og mest aktivistiske motstandsgrupper som både utførte likvideringer og sabotasje rettet mot okkupasjonsmakten. Den ble etterhvert kjent under navnet «Osvald-gruppen», etter dekknavnet til lederen Asbjørn Sunde. I 1944 ble Osvald-gruppen nedlagt etter ordre fra Moskva.

Aktiv igjen i 1948

Men i 1948 blir Sunde igjen aktiv, en rekke observasjoner og rapporter i politiets arkiv beviser det. Han reiser rundt på Østlandet, besøker gamle kjente, forsøker å opprette en slags «Linge-klubb» av kommunister, men rekrutterer også folk som hverken var medlem av NKP eller tidligere

med i Osvald-gruppen. Han ber dem holde seg i «beredskap» og gir dem i oppdrag å diskutere politikk og den internasjonale situasjonen.

Gruppene blir aldri tallrike. Borgersrud anslår antallet til 25-30 personer, mens Wollwebers organisasjon i Norge omfattet ca. 200 personer. Det er få spor etter våpen. En kilde oppgir at Sunde fikk organisert tyveri av ex-tyske våpen, men Borgersrud mener opplysningen er tvilsom. Gruppens hovedoppgave synes å ha vært å holde seg i beredskap, og vente på det riktige signal til å tre i funksjon.

Forlis etterforsket

Ifølge Borgersrud, var det neppe Wollweber som sto bak forsøket på å etablere de nye kommunistiske sa-

botasjegrupper etter krigen, men Sovjetunionens NKGB. Til tross for mange rykter om sabotasje mot skipsfarten, også militære fartøyer, finner Borgersrud ingen holdpunkter for at slike ble utført. Enkelte forlis og ulykker med norske skip ble etterforsket av Overvåkingspolitiet, men Borgersrud har ikke funnet holdpunkter for sabotasje.

Derimot er det liten tvil om at Moskva i denne tid arbeidet aktivt for å opprette sabotasjegrupper over hele Vest-Europa, også i Norge, i tilfelle krig. I et intervju Borgersrud har med Pavel Sudoplatov, leder av NKGBs 4. Direktorat for spesielle operasjoner utlandet, opplyser Sudoplatov at NKGB i 1949 la planer om å bygge ut en ny organisasjon i tilfelle krig, basert på Wollwebers nett:

- Vi ønsket at de skulle an-

Fakta

Asbjørn «Osvald» Sunde

● Asbjørn Sunde var en norsk kommunist som ble særlig kjent ved sin ledelse av Osvald-gruppen 1941-44.

● Etter krigen slo han seg ned i hjembyen Horten, men kom snart i overvåkingspolitets søkelys gjennom sine hyppige kontakter med den sovjetiske ambassade i Oslo.

● Sunde var ikke medlem av NKP, men kom likevel til å fungere som en uoffisiell sikkerhetssjef i partiet. Han deltok i partioppgjøret mellom Furubotn og Strand Johansen.

● I 1954 ble Sunde dømt til 8 års fengsel for spionasje.

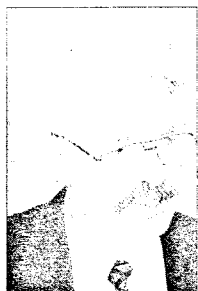

gripe amerikanske installasjoner i Norge, såsom fabrikk, havner og militærbaser, sier Sudoplatov til Borgersrud.

Planer lagt

Han opplyser at det ble gjennomført rekrutteringer,

og lagt endel planer, men det utviklet seg aldri langt. Ingen sabotasjer ble utført. Organisasjonen skulle holde seg i beredskap med tanke på krig. I 1954 ble Asbjørn Sunde dømt til fengsel for spionasje for Sovjetunionen. Sunde tilsto aldri, og dommen var basert på indisier.

«Offentliggjørelse av ledelsen i «Stay Behind» er så alvorlig at vi må iverksette tiltak for at det ikke skal få konsekvenser for rikets sikkerhet»

JØRGEN KOSMO, forsvarsminister

«Hvis de informasjonene som fremkommer har skadet forsvarssystemet, skal de ta det som et nyttig hint»

RONALD BYE, tidl. Ap.-statsråd

Skarp Kosmo-kritikk av Bye

Lekkasjer i blant annet Ronald Bye og Finn Sjues bok om Stay Behind har skadet landets interesser, sier forsvarsminister Jørgen Kosmo.

THOMAS SPENCE

- Det overrasker meg at en tidligere statsråd offentliggjør opplysninger som i et gitt tilfelle kan skade landets interesser. Offentliggjørelse av ledelsen i «Stay Behind» er så alvorlig at vi må iverksette tiltak for at det ikke skal få konsekvenser for rikets sikkerhet, sier Kosmo.

Statsråden bekreftet i går at «Stay Behind»-gruppene finnes og fortsatt har viktige oppgaver i forsvaret av Norge.

Lekkasjer fra tidligere an-

satte i Bye og Sjues bok «Norges hemmelige hær», og i Gerhard Helsekogs TV 2-program «Bak din rygg», fikk Kosmo til å rykke ut med følgende begrunnelse:

- Denne organisasjonen har det vært lagt vekt på ikke å omtale fra ansvarlig politisk hold. Nå har en rekke tidligere ansatte brutt løftet om taushetsplikt. Dette gjør jeg for å forsikre medlemmene om at dette ikke er en virksomhet som det lukter av og at virksomheten står under politisk og forsvarlig kontroll, sier forsvarsministeren.

Nedlagt i 1983

- Ja, vi har en okkupasjonsberedskap, men den er en helt annen enn den som har vært fremme i boken, sa Kosmo i denne første autoritative redegjørelsen om «Stay Behind».

Organisasjonen ble opprettet i 1948 og skulle gjen-

nomføre evakuering av nøkkelpersoner, sabotasje og etterretning på norsk jord under okkupasjon. Sabotasjegruppen ble nedlagt i 1983. I årene etter ble alle våpen og utstyrslagene som var spredt rundt i Norge trukket inn.

Etter hvert fikk organisasjonen navnet «Okkupasjonsberedskap», og rekrutterte norske borgere med forskjellig yrkesmessig og miljømessig bakgrunn.

- Moral, pålitelighet, motivasjon og integritet har vært sentrale faktorer i rekrutteringen. Det har ikke vært spurt om politisk tilhørighet, fortalte Kosmo.

Han understreket at det var en alvorlig avgjørelse å delta i organisasjonen, og at gruppen ville være spesielt utsatt og belastet under en eventuell okkupasjon.

Ikke brukt ulovlig

I dag er målet med organisasjonen for okkupasjons-

beredskap å skaffe norske myndigheter i eksil informasjon og etterretninger fra et okkupert Norge. Kun norske myndigheter har tilgang til beredskapsplanene som kan aktivisere organisasjonen.

Kosmo avviste påstander om at organisasjonen var brukt til ulovlige formål som overvåkning og registrering av venstreradikale.

- At de skal være brukt til noe annet er helt ubegrunnet, sa Kosmo, som understreket alvoret i situasjonen.

- Jeg er ikke i tvil om at det har skadet organisasjonen som sådan. Det har påført de som arbeider i organisasjonen en belastning de skulle sluppet, sa statsråden.

Spørsmålet om straffetilbaktatt mot ansatte som har brutt taushetsloftet, vil nå bli vurdert av forsvarsledelsen. Eventuelle strafferettslige tiltak mot blant annet Ronald Bye overlater Kos-

mo til Riksadvokaten å avgjøre. Riksadvokaten var ikke tilgjengelig i går.

Ronald Bye flyr av anklagen om å ha skadet forsvaret.

- Nå må vi ikke skusle bort poenget, skal vi ha politisk kontroll med hemmelige tjenestene? Hvis forsvarssjefen og forsvarsminneren mener det øvrige politiske lederskapet ikke skal vite om organisasjonen, har vi et demokratisk problem, sier Bye, som mener han burde ha hørt om «Stay Behind» som samferdselsminister i 1970-årene.

- Har du brutt taushetsloftet?

- Jeg kan ikke bryte et taushetslofte om noe jeg ikke visste.

- Kosmo mener du har bidratt til å skade landets interesser?

- Nå må vi ikke snakke om detaljer. Hvis de informasjonene som fremkommer har skadet forsvarssystemet, skal de ta det som et nyttig hint.

Selv tredjerangs journalister i Akersgata kunne funnet ut av dette, sier Bye, som råder påtalemyndigheten om å vente til Lund-kommisjonen er ferdig før den avgjør om det skal reises noen tiltaler.

Fant våpenlager - ikke sprit

I artikkelen «Hær» utenfor kontroll» i Aftenpostens morgenutgave 22. november het det at politiet i 1978 ransaket skipsreder Hans Otto Meyers villa i Oslo på jakt

etter hjemmebrent. Felikk skrev i «at politiet fant mer enn sprit». Under ransakingen ble det ikke funnet sprit, men et stort hemmelig våpenlager.